

Özgün Makale (Nicel Araştırma)

Unique Article (Quantitative Research)

Geliş Tarihi – Submitted: 23.09.2022

Kabul Tarihi – Accepted: 20.12.2022

Atıf Bilgisi / Reference Information

Aktop, Z. (2022). Engelli erişilebilirliğinin yasalarda yer alma süreci ve İtalya yasalarında müzeler için erişilebilirlik düzenlemeleri. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 22 (2), 121-142.

Doi: <https://doi.org/10.54961/uobild.1179184>

ENGELLİ ERİŞİLEBİLİRLİĞİNİN YASALARDA YER ALMA SÜRECİ VE İTALYA YASALARINDA MÜZELER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK DÜZENLEMELERİ¹

Zeynep AKTOP²

ÖZET

Engellilik ilk çağlardan itibaren toplum içinde farklılıklara neden olmuştur. Engelli kişilerin günümüz şartlarında yasal hakları olsa da bu durum çeşitli küresel faktörler sonucunda gerçekleşmiştir. Farklı ülkelerin engelli vatandaşları için yaptığı ilk düzenlemeler genellikle ekonomi alanında hazırlanmış ve öncelik bu kişilerin topluma fayda sağlaması olmuştur. Ancak, artan sosyal hareketler sonucunda engellilerin sosyal ve kültürel yaşamdaki ihtiyaçları yasalarla desteklenmeye başlamıştır. Bu yasalar özellikle müzelerin engelli düzenlemeleri yapmaları için birincil adım olmuştur.

Bu çalışma, engellilerin erişilebilirlik haklarını düzenleyen yasaların oluşum sürecinin değerlendirilmesi ve bu kişilerin müze erişilebilirliği için oluşturulan yasal gerekliliklere dikkat çekilmesi açısından önemlidir. Hazırlanan makalede küresel etki yaratan durumların, engellilere bakıştaki etkisi ele alınmıştır. Ardından sosyal hareketlerle ortaya çıkan erişilebilirlik yasaları irdelenmiş ve yasal sürecin bir sonucu

¹ Makale, İstanbul Üniversitesi Müze Yönetimi Anabilim Dalı'nda 2022 yılında hazırlanan Görme Engellilerin Müze Erişimi başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Müze Araştırmacısı, Türk Tarih Kurumu. Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müze Yönetimi Anabilim Dalı. ORCID: 0000-0002-3505-8814 e-posta: aktopzeynep@gmail.com

olarak engellilerin müzelerdeki varlıklarını destekleyen düzenlemeler İtalya örneğinde incelenmiştir. Bu kapsamda engellilerin sosyal çevrede görünür olma süreçleri araştırılarak müzelerin engelli ziyaretçileri için oluşturulabileceği detayların yasalarla belirlenmesi değerlendirilmiştir.

Araştırmada, engelliliğin sosyal hayatta görünürlüğüne ilişkin veriler toplanmıştır. Bu kapsamda Uluslararası Engelliler Yılı'nın ilan edildiği dönem başta olmak üzere Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali ile I. ve II. Dünya Savaşı dönemlerinde engellilerin sosyal ve ekonomik yerini inceleyen gazete, makale ve anket çalışmaları incelenmiştir. Bu incelemeler ışığında, İtalya yasalarının müzeleri kapsayan bölümlerin araştırılmıştır. Tüm bu veriler, engelliliğin dünya toplumlarındaki yerini göstererek müzelere erişilebilirlikle ilişkilendirilmiştir. Hazırlanan çalışma, İtalya yasalarının, müze ve erişilebilirlik alanlarında detaylı düzenlemeler yapması ve örnek oluşturabilecek niteliklere sahip olduğu düşünüldüğü için İtalyan yasalarını kapsayacak şekilde sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Engelli, erişilebilirlik, İtalya, yasa, müze.

THE PROCESS OF INCLUSION OF DISABLED ACCESSIBILITY IN LAWS AND ACCESSIBILITY REGULATIONS FOR MUSEUMS IN ITALIAN LAWS

SUMMARY

Disability has caused differences in society since the early ages. Although disabled people have legal rights in today's conditions, this situation has occurred as a result of various global factors. The first regulations made by different countries for disabled citizens were generally prepared in the field of economy and the priority was for these people to benefit the society. However, as a result of increasing social movements, the needs of the disabled in social and cultural life have started to be supported by laws. These laws, in particular, have been the primary step for museums to make disability arrangements.

This study is important in terms of evaluating the formation process of the laws regulating the accessibility rights of the disabled and drawing attention to the legal requirements for museum accessibility of these people. In the prepared article, the effects of global impact situations on the view of the disabled are discussed. Then, the accessibility laws that emerged with social movements were examined and as a result of the legal process, the regulations supporting the presence of the disabled in

museums were examined in the example of Italy. In this context, the processes of visibility of disabled people in the social environment were investigated, and it was evaluated that the details that museums can be created for disabled visitors are determined by laws.

In the research, data on the visibility of disability in social life were collected. In this context, newspapers, articles and survey studies examining the social and economic status of the disabled during the Industrial Revolution, the French Revolution and the 1st and 2nd World War periods, especially in the period when the International Year of the Disabled was announced, were examined. In the light of these examinations, sections of Italian laws covering museums have been researched. All these data are associated with accessibility to museums, showing the place of disability in world societies. The prepared study is limited to cover Italian laws, as it is thought that Italian laws make detailed arrangements in the fields of museums and accessibility and are considered to have exemplary qualities

Keywords: Disabled, Accessibility, Italy, Law, Museum.

Giriş

Engellilik; fiziksel, sosyal, kültürel çevrenin neden olduğu kısıtlamaların günlük ve sosyal yaşama katılımı azaltan bir durum olarak açıklanmaktadır (Jaganjac, v.d., 2020: 157). Sosyal çevre içinde engellilik, “anormallikler” üzerinde şekillenerek bu kişilerin topluma yük ve aciz bireyler olarak görülmesine yol açmıştır (Barnes, Mercer, 2001: 517; Çetin, 2017: 92). Engelli kişilerin sosyal hayatta görünürlük kazanmaları ait oldukları kültüre göre farklılık göstermiş; siyasi, sosyal ve ekonomik değişimler de engellilik anlayışının değişmesini etkilemiştir.

Farklı enstitü ve kaynaklardan erişilen 2018-2019 verilerine göre Amerika Birleşik Devletleri’nde %13,2, Almanya’da %9,5, İtalya’da, %5,2, Japonya’da %5 oranında engelli vatandaş bulunmaktadır (Institute on Disability/UCED, 2019: 3; Destatis Statistische Bundesamt, 2020; Heyer, 2000: 111). Oranlara bakıldığında, ülkelerin nüfusunda önemli bir payın engellilere ait olduğu görülmektedir. Böylece, engellilerin ihtiyaçlarının karşılandığı kamu alanlarının artırılması ve geliştirilmesinin toplumsal refah için oldukça önemli olduğu açıktır. Bireysel ve toplumsal değişimin araçları olan müzeler, ziyaretçilerde gelişmiş benlik algısı, güven ve yaratıcılık gibi etkiler sağlayan sosyal mekânlardır. Benzer etkilerin, çeşitli hastalıklar üzerinde de sağlandığı

bilinmektedir (Sandell, 2003: 46). Buna göre, müzelerin engelliler için erişilebilir olması, bu kişilerin kültürel gelişiminin yanı sıra sosyal ilişkiler kurabilmesi açısından da destekleyici olduğu görülmektedir.

Engellilerin toplumun bir parçası olmasında etkili olan müzelerin erişilebilirlik gerekliliklerinin yasal boyutta düzenlenmesi için temel unsur, yapılardaki fiziksel düzenlemeler olmuştur. Bu düzenlemeler için tetikleyici küresel sebepler vardır. Sanayi Devrimi ile engellilik durumunun artması, Fransız İhtilali ile özlük hakları hareketlerinin başlaması ve I. Dünya Savaşı sonrasında gazilerin evlerine dönmesi ile yüzyıllardır toplumda var olan engellilik önce iyileştirilmesi sonra da ihtiyaçların karşılanması gereken bir durum olmuştur. Bu sebeple çalışma kapsamında öncelikli olarak engelli erişilebilirliğinin yasal altyapısı incelenmiş ardından İtalya yasalarında müzelerdeki engelli ziyaretçiler için hazırlanan detaylar ele alınmıştır.

Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali'nin Etkisi

18. yüzyılda, Fransız İhtilali engellilik ile ilgili bazı adımların başlangıcı olsa da, toplumda düşkün veya sakat olarak tanımlanan engellilerin özel ihtiyaçlarının bulunduğu 1800'lerde kabul görmeye başlamış ve topluma kazandırılmaları için çalışmalar ortaya çıkmıştır. Fransız İhtilali, engellilik ile ilgili bazı adımların başlangıcı görülse de Sanayileşme ve I. Dünya Savaşı engellilere yönelik sosyal tutumu daha büyük ölçüde etkilemiştir (Winance, Ville, Ravaud, 2007: 163; Çitil, 2016: 20). Sanayi Devrimi'nden 19. yüzyıla kadar, Avrupa toplumlarındaki engelli ve yoksul vatandaşların tedavi ve bakımları devlet tarafından karşılanmaya çalışılmıştır (Çetin, 2017: 97). 19. yüzyıl sonunda modern sanayi toplumundaki iş kazaları sorunu, kaza algısının değişmesine neden olmuştur. Bu kazaların kolektif yaşam üretiminin sıradan bir durumu olarak görülmeye başlamıştır. Böylece kazaya sebep olan toplumun, bireyin zararını gidermesi gerektiği kabul edilmeye başlamıştır (Winance, 2004: 203).

I. ve II. Dünya Savaşı Döneminde Engellilerin Durumu

Küresel sonuçlar doğuran I. ve II. Dünya Savaşı, engellilerin toplum içinde görünürlüğünü arttırmıştır. Bu görünürlük, ülke ekonomisi ve tutumuna göre engellilerin farklı şekilde değerlendirilmesine neden olmuştur. Örneğin; İngiltere'deki savaş gazilerinin sosyal hayata geri dönmesi, engellilerin topluma yük olarak görülmesi fikrini kırmaya başlasa da çok etkili olamamıştır (Historic England (A), t.y.). Savaş döneminde, İngiltere'de doğan engellilere tıbbi ve sosyal hizmetler sunmanın insan

ırkının yozlaşmasına yol açacağına inanan öjeni anlayışı, 20. yüzyılın başlarında siyasi olarak destek almaya başlamıştır (NHS, 2013: 8). Bu anlayış engellilerin toplumsal ve kültürel faaliyetlerden uzak bir yaşam sürmelerine neden olmuştur.

Pek çok Avrupa ülkesinde savaş sonrası işçi eksikliği ortaya çıkmış ve gelen gazilerin çalışma hayatında yer alabilmesi adına rehabilitasyon uygulamaları düzenlenmiştir. Zamanla bu uygulamalar sivil engellilere kadar genişletilmiştir (Winance, Ville, Ravaud, 2007: 164). Fransa'da 1919 yılında savaş gazileri, dullar ve yetimler için askeri veya sivil savaş mağdurları adına tazminat ödenmesi yasal olarak kabul edilmiştir (Sanchez, 2005: 98). Yüzbinlerce gazinin topluma ve iş hayatına yeniden kazandırılması için işverenlere engelli çalışan kotası ilk olarak Almanya'da uygulanmıştır (Heyer, 2002: 728; Genç, Çat, 2014: 375). 1920 yılında yürürlüğe giren *Engelliler Yasası* ile 25'ten fazla çalışan olan her iş yeri için %1'lik engellilik kotası oluşturulmuş ve engelli gaziler korunması gereken bir sınıf olarak kabul edilmiştir. Bu yasanın kabul edilmesinin ardından Avrupa ülkeleri de bu Alman modelini izlemiştir. Ayrıca Almanya Hükümeti, engellilik politikası adına özel okullar, atölyeler veya rehabilitasyon merkezleri gibi engellilerin ayrıştırıldığı ortamlarda düzenlenen özel muamele öğretisini izlemiş ve böylece savaş sonrası dönemde en kapsamlı rehabilitasyon sistemlerinden birinin kurulmasına yol açmıştır (Heyer, 2002: 728).

Engelli kişiler için düzenlemeler yapılsa da hükümetlerin ideolojileri toplumsal bakış üzerinde daha etkili olmuştur. 1930 ve 1940'larda Nazilerin engellileri "faydasız yiyiciler" (*useless eaters*) olarak tanımlanmıştır (Çetin, 2017: 99). 1934 yılında Adolf Hitler'in kendini Führer ilan etmesinin ardından aynı yıl Almanya'nın resmi ideolojisi Nazizm olarak kabul edilmiş ve Alman ırkının üstün olmasındaki politikada engelli Alman vatandaşlar tehdit olarak görülmüştür. Bu sebeple Nazilerin T4 Operasyon adı altında ötenazi programlarıyla engelli vatandaşlar Alman toplumundan uzaklaştırarak ötenazi ile yok edildiği bilinmektedir. Aynı dönemde engellilerin topluma yük olduğunu göstermek adına propagandalar da düzenlemiştir (Çakı, 2018: 68 - 74).

II. Dünya Savaşı da engellilerin artmasına neden olarak Avrupa ülkelerinde yeni rehabilitasyon çalışmalarında artış sağlanmıştır. İngiltere'de fiziksel engellilere yönelik hizmetler ilgi görürken Fransa'da engelli yetişkinler ve çocuklar için ilk dernekler kurulmuştur (The National Archives, t.y; Winance, Ville, Ravaud, 2007: 166.). Derneklerdeki birincil amaç engelli bireylerin hastanelerden çıkartılarak uygun rehabilitasyon uygulamaları ile topluma kazandırmak olmuştur (Winance, Ville, Ravaud, 2007: 166). Ancak benzer rehabilitasyon uygulamaları engelliliğin

iyileştirilmesi üzerinde durarak engelli vatandaşların toplumsal bütünleşmenin biraz daha geride kalmasına neden olmuştur. ABD 32. Başkanı olan Franklin Delano Roosevelt döneminde de engellilik düzeltilmesi gereken bir durum olarak ele alınmıştır. Roosevelt 1933 yılında seçilmiş Amerika'daki ilk engelli başkandır. Buna rağmen Amerikan siyasetinde rehabilitasyon çalışmalarına yer verse de engelliliği bir anormallilik olarak değerlendirmiş ve engelli haklarına bir katkı sağlamamıştır (Koziar, 2021: 14).

Savaş dönemindeki ekonomik ve sosyal sıkıntılar Asya'da da kendini göstermiştir. I. Dünya Savaşı ve devamında gelen bunalımlarla Japonya'da işçi hareketi yoğunlaşmış ve sağlık sigortası, emeklilik programları için yasalar çıkartılmıştır. Ancak engelli vatandaşlar genellikle ailelerinin bakımıyla hayatlarını sürdürerek herhangi bir kamu politikası kapsamında korunmamıştır (Hayashi, Okuhira, 2001: 856).

Savaş Sonrası Düzenlemeler ve Engelli Hareketlerinin Doğuşu

II. Dünya Savaşı sonrasında hükümetlerin hazırladığı çalışmalar, eşitlik için ilk atılımları oluşturmuştur. Bu durumun en önemli nedeni engelli sayısındaki hızlı artışla birlikte siyasi ve ideolojik tutumlardaki değişim ihtiyacıdır. Nazi rejiminin kaldırıldığı sırada, ötenazi programı yaklaşık 300 bin Alman engelliye öldürmüştü ve savaş sonrası engelli gaziler için örgütler bulunmasına karşın sivil engellilerin toplum içinde herhangi bir önemi olmamıştı (Köbsell, 2006). Ancak 1945'ten sonra engellilerin yaşadığı sosyal dışlanma, ayrımcılığın bir sonucu olarak görülmeye başlamıştır (Heyer, 2002: 727).

Dünyada engelliliği içeren ilk çağdaş düşünce 1948 yılında imzalanan *Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi*'dir. Bu bildirme ile insan hakları uluslararası bir boyut kazanmıştır (Lebat, 2018: 87). Bu belgenin etkisiyle ülkelerde engellilik haklarına yönelik düzenlemeler peş peşe yürürlüğe girmiştir. Yasal düzenlemelerle birlikte sosyal hareketler de kendini göstererek sosyal bütünleşme algısı gelişmeye başlamıştır. 1950'lerde Almanya'daki engelliler için uyum sağlama veya bütünleşme kavramları politik bilinçte yer almasa da engelli çocukların aileleri ile birlikte ulusal çapta özel anaokulları, okullar ve atölyelerden oluşan eğitim ağları oluşturulmuştur (Köbsell, 2006). İngiltere'de de savaş döneminin getirdiği zorunlu istihdam yasalarının devamında engelliler harekete geçmiş ve 1951 yılında gazilerin yaptığı *Sessiz Kınama* yürüyüşü ile yeni bir toplumsal hareket başlamıştır. 1950'lerin sonunda İngiltere'deki rehabilitasyon, istihdam çalışmaları ve sivil hareketler; engellilerin ayrımcılık, yetersiz

erişim ve eşitsizlik gibi sorunlara karşı harekete geçmelerine öncülük etmiştir (Historic England (B), t.y.). Fransa'da da 1950'den sonra engelliler için sosyal bütünleşme kavramında değişiklik görülmüştür (Winance, 2004: 203). Engellilerin özellikle iş hayatında yeniden var olabilmeleri için rehabilitasyon çalışmaları geliştirilmiştir (Didier-Courbin, Gilbert, 2005: 210).

Bu dönemde engellilik üzerine toplumsal hareketler devam ederken Amerika'da yaşanan bir olay mimari engellere yönelik çalışmaları büyük ölçüde etkilemiştir. 1957 yılında gerçekleşen bir etkinlikte Başkan Eisenhower, toplumda erişilebilirliği teşvik etmeye yönelik çalışmaları nedeniyle Hugo Deffner'a Yılın Engelli Amerikalısı ödülünü vermiştir. Ancak tören binasına girişte rampa bulunmadığı için Deffner tekerlekli sandalyesiyle binaya girememiştir. Bu olay Başbakanlık Komitesi'ni rahatsız edince mimari engeller çalışmaları başlamış ve ertesi yıl toplantılarda bu konu ele alınmıştır (Whole Building Design Guide, (B), 2019).

Sosyal dışlanmanın toplumsal hayatta gündeme gelmesi ise ilk olarak 1960'lı yıllarda Fransa'da kabul edilir bir hal almış ve aynı dönemde İtalya'da engellileri savunan çeşitli dernekler kurulmuştur. 1961, 1964 ve 1968 yıllarında Roma'da düzenlenen Acı Yürüyüşleri ile birlikte engelliler kamuoyunda görünürlük kazanmaya başlamıştır. İtalya'daki engelliliğe yönelik tutumlar ve engelli kişilerin hakları 1960'ların sonlarında ele alınmaya başlamıştır (Forgacs, Tardi, 2014: 114; Çaha, 2016: 124). Aynı dönemde Amerika'da ortaya çıkan Engelli Hakları Hareketleri'yle dünya çapında erişilebilirlik için çalışma yapan Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü Bedensel Engelli Tarafından Erişilebilir ve Kullanabilir Binalar adlı ilk belgesini oluşturmuştur (Çiftçi, İyigün, 2018: 23).

ABD'de yapısal erişilebilirlik için adımlar atılmaya başlasa da engellilerin binalara erişimindeki gereklilikleri içeren ilk yasa 1968 yılında Mimari Engeller Yasası ile hazırlanmıştır (Whole Building Design Guide, (A), 2019). Mimari Engeller Yasası kapsamında, müzeler dâhil tüm kamu alanlarının erişilebilir standartlara uyum sağlaması adına yapılacak tasarım ve düzenleme için bütçeler oluşturulmuştur (Salmen, 1998: 8). Aynı yıl 2 Nisan tarihinde, 482/1968 sayılı Kamu İdaresi ve Özel Şirketlerde Zorunlu İşe Alma Genel Disiplini çıkartılmıştır. Bu belgeyle engellilerin toplumsal hayatı için yasal düzenlemeler oluşturulmaya başlamıştır (Redazione, t.y.). Bahsedilen kanunla, kamu ve özel çalışma alanlarında zorunlu olarak engelli bireylerin işe alınması gerektiği belirtilmiştir (Gazzetta Ufficiale, 1968).

19 Haziran 1968 tarihinde Bayındırlık Bakanlığı tarafından 4809 sayılı, Sosyal Binaların Fiziksel Engelli Kişiler Tarafından Kullanılmasını Sağlamaya ve Genel Eğlenceyi Artırmaya Yönelik genelge yayınlanmıştır. Böylece engellilerin kültürel alanlara erişimi için alınması gereken önlemler ilk kez rapor edilmiştir (Ministero Per i Beni E le Attivita Culturali, 2008: 6). Belirlenen ihtiyaçlar kapsamında, binaların fiziksel engelliler tarafından kullanılmasını sağlamak ve erişimin genel zevklerini arttırmak için otopark, yaya yolları, bina erişimleri, kapılar, koridorlar, kamusal ofisler, asansörler ve telefon sistemleri için gerekli ölçütleri verilmiştir (Educazion&Scuola, 2022). 1960 ve 1970'lerde sivil haklar hareketi ile engellilere bakış açısı Almanya'da da değişmiş ve engellilerin talepleri artık bakım için değil toplumsal hayata katılım yönünde ilerlemiştir (Föln, 2015: 34).

1970'lerde özellikle ABD olmak üzere İngilizce konuşulan tüm ülkelerde erişilebilirlik sorunu görünür hale gelmiştir (Winance, Ville, Ravaud, 2007: 170). ABD'de Rehabilitasyon Kanununu 1973'te kabul edilmiş ve engellilerin federal hakları bu kanun altında toplanmıştır. Böylece ilk kez engellilerin federal hakları Rehabilitasyon Kanunu adı altında toplanmıştır (Kozair, 2021: 18). Rehabilitasyon Kanunu'na, James L. Cherry tarafından açılan bir dava ile Bölüm 504 eklenmiştir (U. S. Department of Justice, 2009). Bölüm 504'te istihdam için eşit fırsat sunularak fiziksel ve zihinsel engellilik temelinde ayrımcılık yasaklanmıştır. Aynı bölüm ile kamu hizmetlerinde engelli kişilerin eşit erişim ve mesleki eğitim imkanı için para almasını yasal hale getiren ve daha sonra ABD Erişim Kurulu olarak da anılan Mimari ve Ulaşım Engelleri Uyum Kurulu oluşturulmuştur (ADL, t.y.). Bu kurul, federal olarak finanse edilen tesislere erişimi sağlamak için 1973 yılında kurulmuş ve ulaşım araçları, elektronik ve bilgi teknolojisi için tasarım ölçütlerini geliştirerek engelli erişim gereksinimleri konusunda teknik yardım ve eğitim sağlamıştır (National Archives - Federal Register t.y.). ABD müzeleri de, engelli ziyaretçiler için yapı ve sergi erişilebilirliği üzerine çalışmalar yapmaya bu dönemde başlamıştır.

Erişilebilirlik sorunu sadece uluslararası kuruluşların gündeminde olmamış aynı zamanda Fransız aktivistler gibi özerk gruplarında ele aldığı bir durum haline gelmiştir. (Winance, Ville, Ravaud, 2007: 166). Bu hareketlerde engelliler başrolde olarak, engelli olsun olmasın her bireyin medeni haklarını savunmak istemiş ve bu dönem "haklar çağı" olarak nitelendirilmiştir. Böylece 1974 yılında Engellilerle Mücadele Komiteleri Kötü Engelliler Dergisi'nin kurulmasıyla da engellilerle ilgili haberler yapılmaya başlamıştır (Lebat, 2018: 80-82). Aynı yıl Fransız Sosyal İlişkiler Bakanı olan Rene

Lenoir; tüm engelli bireyleri de kapsayarak her Fransız vatandaşından onda birinin sosyal güvence dışında olduğunu açıklamıştır (Çaha, 2016: 124).

70'ler İtalya için de etkili erişilebilirlik yasalarının çıktığı bir dönem olmuştur 1971 yılında, kamu binalarıyla sınırlı olarak yapı bazında engellilik ile ilgili ilk yasal önlemleri belirlenmiştir (HandYLex, 1971). Japonya'nın da sosyal koruma yaklaşımı evrensel bir hâl alarak 1970'lerin başlarında sosyal güvenlik sistemi, asgari şekilde de olsa tüm nüfusu kapsar hale gelmiştir. Diğer ülkelerdeki gelişmelerden esinlenen Engelli Hakları Hareketi, 1970'lerde ayrı ayrı kurumlarda ayrımcı muamele ve engelleyici topluma karşı eleştiriyi dile getirerek ortaya çıkmıştır (Lindqvist, Lamichhane, 2019: 4).

1980'lere gelindiğinde erişilebilirlik için sınırlı sayıda yapıda, yasalar neticesinde düzenlemeler yapıldığı görülmüştür. Böylece ilk kez Ronald Mace tarafından evrensel tasarım kavramı kullanılmıştır. Evrensel tasarım kapsamında, yapıların fiziksel düzenlerinde kullanılması sağlanacak ilkeler oluşturulmuştur (Balaram, 2001: 3.5). Bu ilkeler; adil kullanım, kullanımda esneklik, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgi, hatalara tolerans, düşük fiziksel çaba ile yaklaşıma ve kullanıma uygun ölçüler ve mekân şeklinde 7 başlık altında toplanmıştır (Stroy, 2001: 4.4). Oluşturulan ilkeler erişilebilirliği üst seviyeye çıkartarak yapılarda eşitliğin sağlanmasını hedeflemiştir.

Uluslararası Engelliler Yılı Sonrasında İtalyan Yasalarında Engellilerin Müzelere Erişilebilirliği

1981 yılında BM Engelliler Yılı ilan edilmiş ve 1982 yılında Engellilere İlişkin Dünya Eylem Programı onaylanmıştır (Özbarış, 2019: 47). Bu durum engelliler ile ilgili yasal çalışmaların hız kazanmasının bir başlangıcı olmuştur. BM Engelliler Yılı, engelli vatandaşların kültürel erişimlerini sağlaması adına bir dönüm noktası haline gelmiştir (Weisen, 2018: 12).

1980'lerin sonuna kadar fiziksel erişim ile ilgili çeşitli hükümler oluşturulmasına rağmen, İtalya'da erişilebilirlik konusu yasal olarak 13/89 sayılı kanunla ilgi görmeye başlamıştır. 6 Ocak 1989 tarihinde, Özel Binalarda Mimari Engellerin Aşılmasını ve Ortadan Kaldırılmasını Kolaylaştıracak Hükümler Yasası yürürlüğe girmiştir. Aynı yıl 14 Haziran tarihinde, Mimari Engellerin Aşılması ve Ortadan Kaldırılması Amacıyla Özel ve Kamu Binalarının Erişilebilirliğini, Uyarlanabilirliğini ve Ziyaret Edilebilirliğini Garanti Etmek İçin Gerekli Teknik Şartlar kararı neticesinde Özel Binalarda Mimari

Engellerin Aşılmasını ve Ortadan Kaldırılmasını Kolaylaştıracak Hükümler'e göre daha köklü değişiklikler yapılmıştır (Ministero Per i Beni E le Attivita Culturali, 2008: 1-7). Ayrıca mimari engellerin aşılması için gerekli yükümlülüklerin felsefesini değiştiren yeni tanım ve tasarım göstergeleri geliştirilmiştir (Commissioner for Human Rights, 2018: 7). Aynı yıl 236 sayılı Mimari Engellerin Aşılması ve Ortadan Kaldırılması Amacıyla Özel Binaların ve Kamu Binalarının Erişilebilirliğini, Uyarlanabilirliğini ve Ziyaret Edilebilirliğini Garanti Etmek İçin Gerekli Teknik Şartlar'da yerlerdeki yönlendirilme ve tanıtımların görme engelliler için tehlike oluşturabileceği de belirtilmektedir (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzone Generale Musei, (A), 2018: 8).

24 Temmuz 1996 yılında 503 sayılı Binalarda, Mekânlarda ve Kamu Hizmetlerinde Mimari Engellerin Kaldırılmasına Yönelik Kuralları Belirleyen Yönetmelik yayınlanmıştır. Yönetmelik kapsamında bina ve yaya alanları, kaldırımlar, halka açık tuvaletler, otoparklar ve özel işaretleme ile ilgili noktalara değinilmiştir (Gazzetta Ufficiale, 1996). Kültür alanları ilan edilen yapılar için uyarılma çalışmalarının, yapının tarihi ve estetiğine zarar vermemesi şartıyla istisnalara izin verilerek erişilebilirlik şartını yerine getirilmesi adına geçici çalışmalar yapılmıştır (Commissioner for Human Rights, 2018: 9). 1998 yılında, Devletin Görev ve İdari Görevlerinin Bölgelere ve Yerel Makamlara Devri Yönergesi'nin 150. maddesinde müze veya diğer kültür varlıklarının organizasyonu, işletilmesi ve desteklenmesinin bölgenin kendi kanunu ile sağlanacağı belirtilmiştir (Parlamento Italiano, 1997).

2000 yılında Bakanlık, müzelerin doğru ve etkili iletişimine ilişkin bir çalışma grubu oluşturmuştur (Ministero Per i Beni E le Attivita Culturali, 2001: 1 - 2). 6 Haziran 2001 yılında Cumhurbaşkanı Kararı ile 380 sayılı İnşaatla İlgili Birleştirilmiş Yasal ve Düzenleyici Hükümler Metni çıkarılmıştır. Metnin 4. başlığının 2. kısmının Kamuya Açık, Kamu ve Özel Binalardaki Mimari Engellerin Aşılmasını ve Ortadan Kaldırılmasını Kolaylaştıran Hükümler başlıklı 3. bölümü, engellilikle ilgili bazı hükümlerinin bütünleştirilmiş halini oluşturmuştur. Kültürel Miras ve Faaliyetler Bakanlığı 10 Mayıs 2001 tarihli Teknik-Bilimsel Kriterlere ve Müzelerin İşleyiş ve Gelişme Standartlarına İlişkin Politika Yasası'nı kabul edilmiştir (Ministero Per I Beni E le Attivita Culturali, 2008: 7-10). Bu düzenleme 31 Mart 1998 tarihli 112 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin Yönetim başlıklı 150. maddesinin müze ile ilgili bölümüyle kültürel çerçevesini oluşturmuştur. Yasa, müzelerin teknik-bilimsel ölçütleri ile 1986'da kabul edilen ICOM Etik Kuralları kapsamında, bir müzenin varlığını ve düzgün işleyişini garanti altına almak için gerekli asgari standartları tanımlanmıştır. Yasal düzenleme

kapsamında müzenin mali yapısı, bina, personel, müze güvenliği, koleksiyonların yönetimi ve bakımı, halkla müze ilişkileri ve bölge ile ilişkiler olmak üzere başlıca alanlar belirlenmiş ve yapılması gereken teknik kurallar açıklanmıştır (Ministero Per i Beni E le Attivita Culturali, 2001).

Müzelerin yapısal anlamda daha geniş bir yönden ele alınmasını sağlayan yasa, mevcut mevzuata uygun olarak müze erişimini sağlamayı garanti altına almıştır (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzone Generale Musei, (A), 2018: 8). Kültürel Miras ve Faaliyetler Bakanlığı 10 Mayıs 2001 tarihinde, Teknik-Bilimsel Kriterlere ve Müzelerin İşleyiş ve Gelişme Standartlarına İlişkin Politika Yasası'na göre; müze hizmetlerinin Amerikan Müzeler Birliği ve İngiltere'deki Müzeler ve Galeriler Komisyonu tarafından hizmet kalitesi, kontrol prosedürü ve programı kapsamında düzenlemesi belirlenmiştir. Bu kapsamda müze yapıları fiziksel özelliklerinin yanı sıra ziyaretçilere sundukları hizmetlerin kalitesine göre de değerlendirilmesi gerektiği düşünülerek gerekli standartlar dikkate alınmıştır. Ayrıca müzenin koruma, sergileme, güvenlik ve araştırma işlevlerinin ancak eğitilmiş personel şartı ile sağlayabileceği ifade edilmiştir (Ministero Per i Beni E le Attivita Culturali, 2001: 8 - 9).

22 Ocak 2004 tarihli, 42 sayılı Kültürel Miras ve Peyzaj Kanun Hükmünde Kararname'de mimari engellere doğrudan atıf yapılmamış ancak kamu kullanımına ve erişilebilirliğe ilişkin maddelerle kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Gazzetta Ufficiale 2004). Aynı kanunun 3. ve 6. maddelerine göre İtalyan kültürel mirasının herkesin kullanımına açık olmasının bakanlık tarafından sağlandığı özellikle belirtilmiştir. Böylece, bakanlığın bir görevinin de engellilerin kültür alanlarına erişimini sağlamak olduğu düşüncesi de desteklenmiştir. Aynı yıl 4/2004 sayılı Stanca Yasası olarak bilinen, Engellilerin Bilişim Teknolojileri Araçlarına Erişimini Kolaylaştıracak Hükümler kabul edilerek erişilebilir web siteleri zorunluluk haline getirmiştir. 21 Kasım 2007'de Kültürel Miras ve Aktiviteler Bakanlığı tarafından, 284 sayılı Kültürel Mirasın Engelli Halk Tarafından Erişilebilirliğinin ve Kullanımının Uygulanmasına İlişkin Genel Kriter ve İlkeler belirlenmiştir. Bu içerikte mülk yönetimi, özel eğitim, insan kaynaklarının güncellenmesi ve halkla iletişim kurma üzerinde düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda tam erişilebilirliğin sağlanamadığı durumlarda, telafi edici sistemlerin benimsenmesi düşünülerek belirli teknik standartlar açıklanmıştır (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzone Generale Musei. (A), 2018: 8 - 14).

28 Mart 2008 yılında Bakanlar Komisyonu'nun kurulmasıyla 114 sayılı Kültürel Açından İlgi Çeken Yerlerdeki Mimari Engellerin Aşılmasına Yönelik Yönerge yayımlanmıştır. Yönerge içeriğinin geliştirilmesi adına Kültürel Miras ve Faaliyetler ve Turizm Bakanlığı sorumluluğu altında, Müzeler Genel Müdürlüğü Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Söz konusu Çalışma Grubu'nda ICOM İtalya Başkanı Tiziana Maffei'e de yer verilmiştir (Ente Nazionale Sordi – Onlus, t.y.). Bu grup içerisinde akademisyenler, Müzeler Genel Müdürlüğü çalışanları, Ulusal Sağır Örgütü, Ancona Devlet Dokunsal Müzesi, Campania Kültürel Miras ve Faaliyetler Bakanlığı çalışanları yer almıştır. Belge kapsamında halka açık kültürel varlıklar ve etkinlikler altında müze, anıt ve arkeoloji alanlarındaki engellerin aşılmasına ilişkin düzenleyici hükümler oluşturulmuştur (ICOM Italia, t.y.).

114 sayılı yönerge kapsamında Yardım, Sosyal Uyum ve Engelli Hakları Çerçeve Yasası'ndaki engelli tanımı yerine BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'de yer alan yeni engellilik modeli dikkate alınmıştır. Evrensel tasarım ölçütleri ve kılavuz ilkeler üzerine kapsamlı bir değerlendirme yapan çalışma, mimari engellerle birlikte algısal açıdan da dikkat edilmesi gereken asgari ulusal standartları geliştirme ve halka sunma yükümlülüğünü belirtmiştir (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzone Generale Musei. (A), 2018: 4 - 9). Hazırlanan yönergenin katı kurallar olarak algılanmaması gerektiğini belirten İtalya Hükümeti, bu belgeyi rahat ve güvenli bir ortam elde etmeye yönelik yasal önlemler şeklinde açıklamıştır. Ayrıca yasa kapsamında, tarihsel ve sanatsal özellik taşıyan müzelerin idareleri, mimari engelleri kaldırırken yapıların zarar görmemesi için alternatif bir yol bulmakla yükümlü olmuşlardır (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali, 2008: 6 - 8). Yönergede, kültür alanlarında fiziksel ve algısal tüm engelleri ortadan kaldırmak için süreç yöneticileri, finansörler, tasarımcılar, kamu yönetimi yetkilileri için farklı öneriler sunulmuştur (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzone Generale Musei, (A), 2018: 9).

İtalyan müzelerinin çoğu saraylar, villalar ve konutlar, dini kompleksler gibi tarihi özellik taşıyan binalardan oluşturulmuştur (Ministero Per i Beni E le Attivita Culturali, 2001: 2). Bu nedenle, Kültürel Açından İlgi Çeken Yerlerdeki Mimari Engellerin Aşılmasına Yönelik Yönerge'de tarihi bina ve anıtsal yapılarda fiziki engellerin üstesinden gelmenin en zor engel olduğu görülse de engelli bireyler için gerekli düzenlemeler yapılması gerektiği açıklanmıştır. Müze ve sergi alanları bu ortamlardan farklı olarak kültürel değerleri iletme ve öğretme görevine de sahip olduğu için daha çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu yönerge kapsamında müzelerin;

*“...hiçbir rota üzerine engel bulunmaması gerektiği, özellikle görme engelliler için dar geçitlerden ve asılı unsurlardan kaçınılması;
kısa ziyaretler için çeşitlendirilmiş gezi güzergahları oluşturularak, yönlendirmeye uygun işaret, renk, ışık ve semboller kullanılması;
herkes tarafından kolay kullanılan ve tehlike oluşturmayacak ekipman seçilmesi ve bunların referans noktası olarak kullanılması;
vitrin, raf, vb. alanların farklı engellere sahip kişiler tarafından erişilebilir olması;
sergi güzergahı ve eserlerin ışıklandırmalarının dikkatlice incelenmesi;
eserleri inceleyebilmek için salonlarda yeterli olacak dinlenme alanları oluşturulması ve tekerlekli sandalye, bebek arabası veya benzeri araçları olan kişilerin diğer ziyaretçileri engellemeden durabileceği alanların sağlanması;
okunabilirlik ve erişilebilirlik ilkelerine saygı gösterecek şekilde detaylandırılmış, ziyaretçiye sunulacak dokunsal ve dokunsal olmayan haritalar, broşürler ve sesli kılavuzlar gibi uygun yardımcıları bulundurarak yeterli sayıda erişilebilir multimedya istasyonunun oluşturulması...”*

şeklindeki unsurlara dikkat etmesi gerektiği belirtilmiştir (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali, 2008: 47 - 49).

3 Mart 2009 yılında BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme’yi ve ilgili yönetmeliği onaylayan İtalya, erişilebilirlik için mevzuatını uyarlayarak gereklilikleri uygulamada yükümlü sayılmıştır (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzone Generale Musei, (A), 2018: 10 - 11). Böylece, İtalya’da resmi görevi BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme’nin gerekliliklerini desteklemek ve ilerlemeyi rapor etmek olan Engelli Kişilerin Duruma İlişkin Ulusal Gözlemevi adlı resmi organ oluşturulmuştur (Forgacs, Tardi, 2014: 117).

4 Ekim 2013 tarihinde, Engelli Bireylerin Haklarının Geliştirilmesi ve Entegrasyonuna Yönelik İki Yıllık Eylem Planı’nı içeren 132 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı çıkartılmıştır. Bu kararla binaların ve kamusal alanların yönetiminden sorumlu idarelerin, Mimari Engellerin Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Plan kapsamında en uygun müdahaleleri yapması gerektiği belirtilmiştir (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzone Generale Musei, (A), 2018: 10).

29 Temmuz 2014 tarihinde, 83 sayılı Kültürel Mirasın Korunması, Kültürün Gelişmesi ve Turizmin Canlandırılması İçin Acil Hükümler adlı Kanun Hükmünde Kararname ile kültür ve turizm sektörünün erişilebilirliğini desteklemek için vergi

indirimi sağlayan Art Bonus uygulaması yapılmıştır (Gazzetta Ufficiale, 2014). Yapılan bu uygulama ile kuruluşların engelli erişimi için düzenlemelerini zorunlu devlet yaptırımı olmaktan çıkartarak teşvik etmek amaçlanmıştır.

Ertesi yıl Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Müzelerde İletişim Kuralları: İç İşaretler, Alt Yazılar ve Paneller adlı kılavuz yayınlanmıştır. Kılavuz içeriğinde daha fazla insanın müzeyle bağını güçlendirmek için sağlanması gereken donanımlar belirtilmiştir (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzone Generale Musei, (A), 2018: 10).

1 Aralık 2016 tarihinde İtalya Müzeler Genel Müdürlüğü, 80 sayılı genelge ile müze, anıt, arkeolojik alan ve parkların yöneticilerine yönelik kalite artışını teşvik etmek adına Müzelere, Anıtlara, Arkeolojik Alanlara ve Parklara Erişimle İlgili Öneriler'i yayımlamıştır (Ente Nazionale Sordi – Onlus., t.y.). Öneriler kapsamında, idarenin tüm kullanıcılarına duysal ve bilişsel erişilebilirliğin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Çalışmadaki en önemli nokta, erişilebilirlik sorunları ile ilgili irtibat kişisi belirlenmesi gerektiği olmuştur 2017 yılında Erişilebilirlik ve Hareketlilik İlkelerinin Teşvik Edilmesi ve Uygulanması eylem hattının bir parçası olarak Engelli Bireylerin Haklarının Geliştirilmesi ve Entegrasyonuna Yönelik İki Yıllık Eylem Programı'nın 6. uygulamasında, kültürel miras alanlarına erişim için gerekli müdahalelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Aynı yıl 21 Eylül 2017 tarihinde Kültürel Miras ve Aktiviteler Bakanlığı Performans Değerlendirme Kurulu, 413 sayılı Bakanlık Kararnamesi çıkartmıştır. Bu kararnamede yer alan 2018-2020 Rehberlik Yasası'yla kültürel miras alanlarına erişimin iyileştirilmesi onaylanarak, siyasi önceliğin halkın özel ihtiyaçları olan bireyler olması gerektiği ifade edilmiştir (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzone Generale Musei, (A), 2018: 10 - 15).

21 Şubat 2018 yılında 113 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Müzeler ve Kamuya Ait Olan Kültür Mekânları İçin Tek Tıp Asgari Kalite Seviyelerinin Benimsenmesi ve Ulusal Müze Sisteminin Etkinleştirilmesi belgesi düzenlenmiştir (DG Musei, t.y.). Bu belgede iç mekân organizasyonu ve kullanımı, güvenlik, fiziksel ya da sanal ziyaret erişilebilirliği konusu dikkat çekmektedir (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzone Generale Musei, (A), 2018: 11).

10 yıl önce düzenlenen Kültürel Açından İlgi Çeken Yerlerdeki Mimari Engellerin Aşılmasına Yönelik Yönerge'sinin içeriğini düzenlemek için 2018 yılına kadar çalışmalar yapılmaya devam etmiştir. Böylece 6 Temmuz 2018 yılında müzeler ve arkeolojik alanlarda Mimari Engellerin Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Plan adlı

genelge revize edilerek yayımlanmıştır (Ente Nazionale Sordi – Onlus, t.y.). Bu planın Ek-1 dosyasında müze ve arkeolojik alanlardaki erişilebilirlik stratejisi kapsamında müzelerin çeşitli izleyici kitlelerine hitap etmesi gerektiği, eğitim ve müze deneyiminden zevk alma gibi yaklaşımlar önemli olmuştur. Detaylandırılmış plan, farklı başlıklar altında konu ile ilgili sınıflandırmalar içermektedir. Bu sınıflandırmalar dışarıdan erişilebilirlik, bilgi ve karşılama, yatay ve dikey dağılım, müze deneyimi, güvenlik ve yönetim prosedürleri olarak yapılmıştır. Düzenleme içeriğinde amaçlar ve eylem-proje olarak ilgili kuruluşlara öneriler verilmiştir. İçerik kapsamında site düzenlemesinde Dijital İtalya Ajansı'nın tasarım yönergeleri takip edilerek metinlerin hızlı ve anlaşılabilir şekilde sunulması gerektiği belirtilmiştir (Ministero Per i Beni E Le Attivita Culturali – Direzione Generale Musei. (B), 2018: 1 - 2).

İtalya yönetiminin 2018 yılında yayınladığı Mimari Engellerin Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Plan EK-1'de erişilebilirlik ile ilgili çeşitli öneriler sunan, Ek-2 genelgesini de yayınlamıştır. Ek-2'de engellilik ve kültürel miras konusu için uluslararası, Avrupa ve İtalya kapsamında analiz yapılması gerektiği belirtilerek; engelli kişi, erişilebilirlik, evrensel planlama, eğitim ve güncelleme, izleme, katılım ve danışmayı anahtar olarak ele alınıp bir bilgi tabanı oluşturulmuştur (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzione Generale Musei. (A), 2018: 2).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilerek üye devletlerin imzası ile yürürlükte olan Kültürel Mirasın Toplum İçin Değerine İlişkin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi diğer bir adıyla Faro Sözleşmesi İtalyan Senato tarafından 2019 yılında onaylamıştır (Consiglio d'Europa, 2005). Bu sözleşme bağlamında İtalya hükümeti tarafından; müdahalelerin yapılması, ekonomik kaynakların varlığı kapsamında kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar ve iç mevzuattaki tüm konuların çeşitli şekilde paylaşılması gerektiği belirtilmiştir. Bu durum için evrensel tasarım ve personel eğitiminin önemli ile yenileme gerektiren kavramlar olduğu belirtilmiştir (Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzione Generale Musei. (A), 2018: 1).

SONUÇ

Engeli bulunan bireylerin toplumsal hayatta kabul görmeleri güç olmuş ve bu durum bireylerin kültürel erişiminin geciktirilmesine yol açmıştır. Diğer alanlarda olduğu gibi kültürel alanlardaki erişilebilirlik sorunu sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel çerçevenin bir bütünlük halinde düzenlenmesiyle azaltılacak bir durum olduğu görülmektedir. Farklı ülke ve siyasi birliklerin oluşturduğu, engellilerin toplumsal erişimi

üzerine düzenlenen politikaların incelenmesine göre 18. yüzyıl sonunda ortaya çıkan sanayileşmenin getirdiği küreselleşme ile I. ve II. Dünya Savaşı'nın sonucunda artan gazi sayısı, engellilerin ekonomik hayatta rol oynamasının gerekliliğini ortaya koyarak söz konusu çerçevede istihdam ve rehabilitasyon çalışmalarının başlamasına sebep olmuştur. Engelli sayısının çoğalarak dünyada bir grup olarak görülmesi, özellikle savaş sonrası dönemde Avrupa ülkelerindeki engellilik hareketlerinin doğuş noktası olmuştur. Bunun bir sonucu olarak 20. yüzyılda engellilerin haklarını korumak için ulusal ve uluslararası düzenlemeler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Savaş sonrası dönemde engelli erişimi ile ilgili ilk düzenlemeler istihdam alanlarını, eğitimi ve fiziksel erişimi destekler nitelikte olmuştur. Bu durumu tetikleyen başlıca neden özellikle savaş sonrası engelli olarak dönen erkek nüfusun iş gücünde çalışabilecek duruma gelmesi olmuş olabilir. Ülkelerde istihdam düzenlemeleriyle engellilik çalışmaları görülmeye başlamış ancak farklı dinamikler engellilik çalışmalarının ilerleyişinde ve engelliliğe bakış açısında ülkelere göre çeşitlilik görülmesine neden olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan ağır hasar ile ayrılan Almanya, istihdam alanında kota sistemini oluşturmuş Japonya, ABD, İngiltere, Fransa, İtalya da bu oluşum devam etmiştir.

Dünya çapında engellilik ile ilgili aktivizm hareketleri ve sosyo-ekonomik çalışmalar öncelikli olarak ABD ve İngiltere'de gerçekleşmeye başlamıştır. 1960'larda ABD'de ortaya çıkan engellilik hakları hareketleri kadın hakları, sivil haklar gibi diğer toplumsal haklar ile görünür hale gelmeye başlamış, pek çok ülke ABD'den esinlenerek harekete geçmeye başlamıştır. Nitekim engellilik üzerine ilk çalışmaları yapan ve yasal düzenlemeler getiren ABD engelliliğin dünya çapında duyulmasında önemli rol oynamıştır. 1970'lerde engellilik bireysellikten çıkarak çevresel nedenlerin sonucu olarak ele alınmaya başlamıştır. ABD'de görülen engellilik hakları hareketleri etkisini İtalya, Fransa, Almanya gibi ülkelerde ve pek çok alanda göstermiş ve BM'lerin engellilik çalışmaları söz konusu dönemde hızlanarak yeni yasal düzenlemelerin oluşturulmasını tetiklese de esas ivme 80'lerin başında gözle görülür bir hal almıştır. ABD'deki engellilik hakları hareketlerinin bir sonucu olarak BM'nin 1981 Engelliler Yılı ilan etmesi, Avrupa Birliği ve bazı ülkelerin dünyada engellilik üzerine çalışmalar yapılmasında öncülük etmiştir.

Engellilerin müze ve arkeolojik alanlara erişimi ile ilgili kapsamlı düzenlemelere sahip İtalya'da yapılan çalışmalar özellikle 2001 yılından sonra birbiri ardına devam etmiştir. Özellikle 2004 yılından sonra kültür alanlarındaki engelli erişimi üzerinde

kapsamlı politikalar düzenlenerek yürürlüğe girmiştir. İtalya'da müzelere yönelik yasal düzenlemeler sadece fiziksel önerilerle sınırlı kalmamış ve ziyaretçilerin eserleri algılamasını destekleyecek niteliklere de yer verildiği görülmüştür. Öneriler oluşturulurken müze içi yönetim ve işleyiş de değerlendirilerek maliyet, personel, güvenlik ve bakım gibi alanlara yönelik noktalara da değinilmiştir. Bu kapsamda engelli bireylerin müze ziyaretini çerçeveleyecek bir yasa oluşumunda İtalya örneği temel alınarak müzeler için erişilebilirlik düzenlemelerinin hazırlanabilir olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ADL. A Brief History of the Disability Rights Movement. 20 Mart 2021 tarihinde <https://www.adl.org/education/resources/backgrounders/disability-rights-movement> adresinden alınmıştır.
- Balaram, S. (2001). Universal Design And The Majority World. Universal Design Handbook, McGraw-Hill, New York, USA.
- Barnes, C., Mercer, G. (2001). Disability Culture: Assimilation or Inclusion?, *Handbook Of Disability Studies*, Ed. Gary L. Albrecht, Katherine D. Seelman, Michael Bury, California, Sage Publications, 515-534.
- Commissioner for Human Rights. 2008. Human Rights and Disability: Equal Rights For All. 12 Mart 2021 tarihinde <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/07/31/EsitHaklar.pdf> adresinden alınmıştır.
- Consiglio d'Europa. 2005. Convenzione di Faro. 24 Nisan 2021 tarihinde <https://www.forumterzosettore.it/2020/09/24/convenzione-di-faro-arcisoddisfatti-per-la-ratifica-dellitalia/> adresinden alınmıştır.
- Çaha, H. (2016). Engellilerin Toplumsal Hayata Katılmasına Yönelik Politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya Örnekleri, *İnsan & Toplum Dergisi*, 5(10), 123-150.
- Çakı, C. (2018). Roland Barthes'ın Göstergibilimsel Çözümlemesi ile Nazi Propagandasında Engelliler, *SDÜ İfade*, 1(2), 66-91.
- Çetin, B. (2017). Sanayi Devrimi'nden 21. Yüzyıla Batı Dünyasında Engellilik, *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 7 (1), 91-122.
- Çiftçibaş İyigün, S. (2018). Görme Engelli Bireylerin Erişilebilir Teknolojik Araç Kullanım Düzeylerinin Yaşam Doyumlarına Katkısı Hakkında Görüşlerinin İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.

- Çitil, M. (2016). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Yapısı ve Eğitsel Sorunları: Ankara İli Örneği, *Doktora Tezi*, Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Destatis Statistische Bundesamt. Pressemitteilung Nr. 230 vom 24. Juni 2020. 05 Nisan 2021 tarihinde [https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2020/06/PD20_230_227.html#:~:text=Wie%20das%20Statistische%20Bundesamt%20\(Destatis,betru%20damit%209%2C5%20%25](https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2020/06/PD20_230_227.html#:~:text=Wie%20das%20Statistische%20Bundesamt%20(Destatis,betru%20damit%209%2C5%20%25) adresinden alınmıştır.
- DG Musei. Sistema Museale Nazionale. 26 Nisan 2021 tarihinde <http://musei.beniculturali.it/progetti/sistema-museale-nazionale> adresinden alınmıştır.
- Didier-Courbin, P., Gilbert, P. (2005) Éléments D'information Sur La Législation En Faveur Des Personnes Handicapées En France: De La Loi De 1975 À Celle De 2005, *Revue Française Des Affaires Sociales*, 209-227.
- Educazion&Scuola. Circolare Ministero Lavori Pubblici 19 Giugno 1968, N. 4809. 18 Nisan 2021 tarihinde http://www.edscuola.it/archivio/norme/circolari/cm1p4809_68.htm adresinden alınmıştır.
- Ente Nazionale Sordi – Onlus. Principali Norme Di Riferimento. 18 Nisan 2021 tarihinde <https://www.accessibitaly.it/strumenti-utili/> adresinden alınmıştır.
- Forgacs, D., Tardi, R. (2014). Introduction: Disability Rights And Wrongs in Italy, *Modern Italy*, 19(2), 2014, 113-119.
- Gazzetta Ufficiale. 1968. Disciplina Generale Delle Assunzioni Obbligatorie Presso Le Pubbliche Amministrazioni E Le Aziende Private. 16 Nisan 2021 tarihinde <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/1968/04/30/068U0482/sg> adresinden alınmıştır.
- Gazzetta Ufficiale. 1996. Regolamento Recante Norme Per L'eliminazione Delle Barriere Architettoniche Negli Edifici, Spazi E Servizi Pubblici. 16 Nisan 2021 tarihinde <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/1996/09/27/096G0512/sg> adresinden alınmıştır.
- Gazzetta Ufficiale. 2004. Codice Dei Beni Culturali E Del Paesaggio, Ai Sensi Dell'articolo 10 Della Legge 6 Luglio 2002, n. 137. 19 Nisan 2021 tarihinde <https://www.camera.it/parlam/leggi/deleghe/testi/04042dl.htm> adresinden alınmıştır.

- Gazzetta Ufficiale. 2014. Disposizioni Urgenti Per La Tutela Del Patrimonio Culturale, Lo Sviluppo Della Cultura E Il Rilancio Del Turismo. 25 Nisan 2021 tarihinde <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2014/5/31/14G00095/sg> adresinden alınmıştır.
- Genç, Y., Çat, G. (2014). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8 (1), 363-393.
- HandYLex. Legge 30 Marzo 1971, N. 118. 18 Nisan 2021 tarihinde <http://www.handylex.org/stato/l300371.shtml> adresinden alınmıştır.
- Hayashi, R., Okuhira, M. (2001). The Disability Rights Movement In Japan: Past, Present And Future. *Disability & Society*, 16(6), 855-869.
- Heyer, K. C. (2000). Between Equality And Difference: The Politics Of Disability In Japan, *Japanstudien*, 11(1), 105-133.
- Heyer, K. C. (2002). The ADA On The Road: Disability Rights in Germany, *Law & Social Inquiry*, 27, 723-762.
- Historic England. (A) Disability in the Early 20th Century 1914-1945. 26 Mart 2021 tarihinde <https://historicengland.org.uk/research/inclusive-heritage/disability-history/1914-1945/> adresinden alınmıştır.
- Historic England. (B) Disability Since 1945. 27 Mart 2021 tarihinde <https://historicengland.org.uk/research/inclusive-heritage/disability-history/1945-to-the-present-day/> adresinden alınmıştır.
- ICOM Italia. Pubblicate Le Linee Guida Per La Redazione Del Piano Di Eliminazione Delle Barriere Architettoniche (P.E.B.A). 18 Nisan 2021 tarihinde <http://www.icom-italia.org/eventi/linee-guida-per-la-redazione-del-piano-di-eliminazione-delle-barriere-architettoniche-p-e-b-a/> adresinden alınmıştır.
- Institute on Disability/UCED. 2019. 2018 Annual Report on People With Disabilities in America. 21 Mart 2021 tarihinde https://disabilitycompendium.org/sites/default/files/user-uploads/Annual_Report_2018_Accessible_AdobeReaderFriendly.pdf adresinden alınmıştır.
- Jaganjac, A. Hadžiomerović, A. M., Katana, B., Trtak, N., Kaljić, E., Konjo, H., Redžović, A. (2020). Daily Activities Of Employed Persons With Visual Impairment” *Journal Of Health Sciences*, 10(2), 157-169.

- Koziar, M. K. (2021). Disability in America An Analysis of Disability History and Its Representation in Museums. *Doctoral Dissertation*, New Hampshire, Southern New Hampshire University.
- Köbsell, S. (2006). The Disability Rights Movement in Germany: History, Development, Present State, *Disability Studies Quarterly*, 26(2). 05 Mayıs 2021 tarihinde <https://dsq-sds.org/article/view/692/869> adresinden alınmıştır.
- Lebat, C. (2018). Les Personnes En Situation De Handicap Sensoriel Dans Les Musées: Réalités D'accueil, Expériences De Visite Et Trajectoires Identitaires, Héritage Culturel Et Muséologie. *Doctoral Dissertation*, Université Sorbonne Paris Cité. Français.
- Lindqvist, R., Lamichhane, K. (2019). Disability Policies In Japan And Sweden: A Comparative Perspective. *Alter*, 13(1), 1-14.
- Ministero Per i Beni E le Attivita Culturali. 2001. Atto Di Indirizzo Sui Criteri Tecnico-Scientifici E Sugli Standard Di Funzionamento E Sviluppo Dei Musei. 19 Nisan 2021 tarihinde https://www.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1310746917330_DM10_5_01.pdf adresinden alınmıştır.
- Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali. 2008. Linee Guida Per Il Superamento Delle Barriere Architettoniche Nei Luoghi Di Interesse Culturale. 18 Nisan 2021 tarihinde https://www.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1311244354128_plugin-LINEE_GUIDA_PER_IL_SUPERAMENTO DELLE_BARRIERE_ARCHITETTONICHE.pdf adresinden alınmıştır.
- Ministero Per I Beni E Le Attivita Culturali – Direzione Generale Musei. (A). 2018. Fruizione E Accessibilita': Profili Giuridici E Strumenti Di Attuazione. 24 Nisan 2021 tarihinde http://musei.beniculturali.it/wp-content/uploads/2018/08/Allegato-2_Fruizione-e-accessibilit%C3%A0.-Profili-giuridici-e-strumenti-di-attuazione_Circolare-26_2018.pdf adresinden alınmıştır.
- Ministero Per i Beni E Le Attivita Culturali – Direzione Generale Musei. (B). 2018. Allegato 1: P.E.B.A., Un Piano Strategico Per L'accessibilità Nei Musei, Complessi Monumentali, Aree E Parchi Archeologici. 20 Nisan 2021 tarihinde

- http://musei.beniculturali.it/wp-content/uploads/2019/06/Linee-Guida-PEBA-ALLEGATO-1_Piano-strategico.pdf adresinden alınmıştır.
- National Archives - Federal Register. Architectural and Transportation Barriers Compliance Board. 20 Mart 2021 tarihinde <https://www.federalregister.gov/agencies/architectural-and-transportation-barriers-compliance-board> adresinden alınmıştır.
- National Health Service (NHS). 2013. A Disability History Timeline. 28 Mart 2021 tarihinde <https://ukdhm.org/v2/wp-content/uploads/2016/03/B5-Disability-Time-Line-NHS-North-West.pdf> adresinden alınmıştır.
- Özbarış, V. (2019). Kentli ve Engelli Hakları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü Uygulamaları, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Parlamento Italiano. 1997. Conferimento Di Funzioni E Compiti Amministrativi Dello Stato Alle Regioni Ed Agli Enti Locali, In Attuazione Del Capo I Della Legge 15 Marzo 1997, N. 59. 28 Nisan 2021 tarihinde <https://www.parlamento.it/parlam/leggi/deleghe/98112dl.htm> adresinden alınmıştır.
- Redazione. Disabilità E Pari Opportunità: Focus Sulla Legislazione Italiana. 16 Nisan 2021 tarihinde <https://www.iusinitinere.it/disabilita-e-lavoro-focus-sulla-legislazione-italiana-9932> adresinden alınmıştır.
- Salmen, J. (1998). *Everyone's Welcome: The Americans with Disabilities Act and Museums*, Washington: Universal Designers & Consultants, Inc., Takoma Park, MD. Department of Justice.
- Sanchez, J (2005). Evaluation Et Compensation Du Handicap En France, *Santé, Société Et Solidarité*, 4(2), 95-104.
- Sandell, R. (2003). Social Inclusion, The Museum And The Dynamics Of Sectoral Change, *Museum And Society*, 1/1, 45-62.
- Story, M. F. (2001). Principles Of Universal Design. Universal Design Handbook, McGraw-Hill, New York, USA.
- The National Archives. Physically Disabled And Old-Age Service. 26 Mart 2021 tarihinde <https://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/themes/physically-disabled-old-age-services.htm> adresinden alınmıştır.

- U. S. Department of Justice. 2009. Maintaining Accessibility in Museum – Museum Investments in Access. 20 Mart 2021 tarihinde https://www.ada.gov/business/museum_access.htm#r2 adresinden alınmıştır.
- Weisen, M. (2018). International Perspectives On The Cultural Accessibility Of People With Disabilities, *The Inclusive Museum Proceedings of the COME-IN!-Thematic Conferences*, Ed. Jörn Berding, Matthias Gather, Germany, Berichte des Instituts Verkehr und Raum, 12-17.
- Whole Building Design Guide. (A). 2019. Accessibility Standards and Guidelines. 14 Mart 2021 tarihinde <https://www.wbdg.org/design-objectives/accessible/accessibility-standards-guidelines> adresinden alınmıştır.
- Whole Building Design Guide. (B). 2019. History Of Accessible Facility Design. 15 Mart 2021 tarihinde <https://www.wbdg.org/design-objectives/accessible/history-accessible-facility-design> adresinden alınmıştır.
- Winance, M. (2004). Handicap Et Normalisation. Analyse Des Transformations Du Rapport À La Norme Dans Les Institutions Et Les Interactions. *Politix. Revue Des Sciences Sociales Du Politique*, 17(66), 201-227.
- Winance, M., Ville, I., Ravaud, J. F. (2007). Disability Policies in France: Changes and Tensions between the Category-based, Universalist and Personalized Approaches . *Scandinavian Journal of Disability Research*, 9(3-4), 160-181.